

Леонід Авксентійович Комашко,

аспірант відділу
інноваційних технологій в освіті обдарованих,
Інститут обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-2302-6364>

УДК 373.5.048:331.548–021:464–056.45

DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-4\(91\)-10-16](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-4(91)-10-16)

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІСТРУКТУРНОЇ МОДЕЛІ ГОТОВНОСТІ ОБДАРОВАНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ВИБОРУ ПРОФЕСІЙ СФЕРИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА РАХУНОК ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ ДАНИХ

Анотація.

У статті на емпіричному рівні досліджено поліструктурну модель готовності обдарованих старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності за рахунок факторного аналізу даних.

За відповідним методом було отримано 6 психодіагностичних методик, з яких спрацювало 52 шкали. Яскраво виражені 3 фактори склали суму квадратів 32 одиниці, дисперсія становила 61 %, а кумуляційний показник + 131 одиницю. За рахунок факторного аналізу даних виділено такі структурні компоненти: орієнтовано-поведінковий, емоційно-вольовий, мотиваційно-ціннісний.

Ключові слова: обдарованість; підприємництво; поліструктурна модель готовності до професійного самовизначення.

Запорукою успішної майбутньої професійної діяльності є готовність обдарованих старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності в закладах позашкільної освіти.

Підприємництво приваблює обдаровану учнівську молодь зовнішніми параметрами і створює здебільшого ілюзію швидкого матеріального успіху на відміну від інших професій.

Система готовності обдарованих старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності в закладах позашкільної освіти має надати можливість учням отримати знання, визначити рівень профпридатності, сформувати практичні уміння та навички у відповідній сфері діяльності.

За дослідженнями педагогів Р. Науменко [1], В. Людька [2], у структуру готовності старшокласників до вибору професії включено такі компоненти: моральний, психологічний і практичний. У дослідженнях провідних психологів України В. Моляко [3], О. Капустіна [4], В. Зарицької [5] описуються такі компоненти щодо готовності обрати відповідну професію старшокласникам: мотиваційний, психічний і характерологічний.

Навчальну мотивацію описується в попередніх дослідженнях з точки зору закордонних вчених: М. Шмітт [6], Ф. Прекель [7], К. Уільямс [8],

К. Гукман [9], Дж. Кормік [10] та ін. Н. Мазурик [11] та Ю. Швалб [12] описують цілепокладання як процес формування мети, її розгортання в часі та в даному інформаційному просторі на основі врахування особливостей виконавців діяльності, у ході якої передбачається досягнення поставленої мети.

Проблема полягає в тому, що не існує розробленої ні в теоретичному, ні в емпіричному спрямуванні поліструктурної моделі готовності обдарованих старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності за рахунок факторного аналізу даних.

Мета дослідження: емпірично дослідити поліструктурну модель готовності обдарованих старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності за рахунок факторного аналізу даних.

Для емпіричного обґрунтування поліструктурної моделі готовності обдарованих старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності ми обрали факторний аналіз даних, який надав нам можливість виділити складові компоненти (рис. 1).

На *рисунку 1* ми бачимо багато крапкових діаграм, але, починаючи з четвертої крапки і далі вниз, відповідні відрізки зливаються. Ми нео-

дноразово підраховували різними статистичними прийомами факторний аналіз, включаючи 4 і 5 факторів до формули, але крапкова діаграма не мінялася.

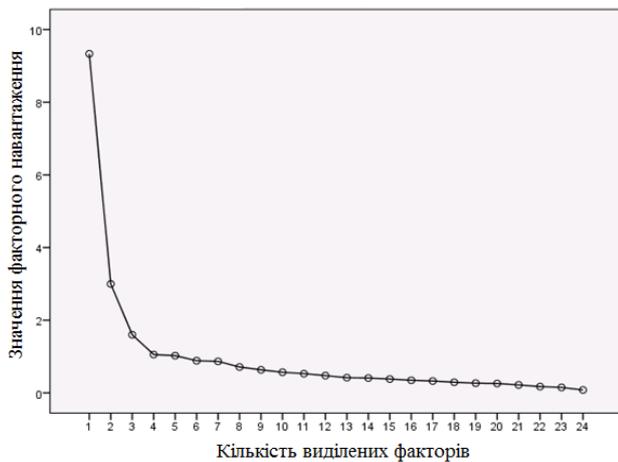

Рис. 1. Графік крапкової діаграми розподілу факторів поліструктурної моделі готовності обдарованих старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності

Яскраво виражені 3 фактори складають суму квадратів 32 одиниці, дисперсія становила 61 %, а кумуляційний показник + 131 одиницю, що показано в таблиці 1.

Таблиця 1

Ротація суми квадратів навантаження обертання

Разом	% дисперсії	Кумулятивний показник
12,640	24,307	24,307
10,770	20,712	45,019
8,703	16,736	61,755

Це допустимі показники для того, щоб аналізувати більш детально кожний фактор, до якого були включені шкали за діагностичними методами.

Варто зазначити, що ми включили до факторного аналізу даних такі діагностичні методики: методика «Визначення професійного типу особистості» (Дж. Холланд); методика «Діагностика лідерських здібностей» (Є. Жаріков, Є. Крушельницький); 16-факторний опитувальник Р. Кетелла (форма С); опитувальник «Мотивація успіху та страх невдач» (А. Реан); авторська анкета «Визначення вмінь та якостей до підприємницької діяльності»; авторська анкета для вчителів і керівників позашкільних закладів освіти щодо впровадження в навчальний процес комплексної програми підготовки обдарованих старшокласників до вибору професії «Підприємництво».

За батареєю обраних методик нараховувалось 52 шкали, але як і в попередньому дослідженні вхідного контролю за t-критерієм Стьюдента, так і за факторним аналізом даних не всі шкали спра-

цювали. Ми аналізували результати досліджень лише тих шкал, які перевищували 55 одиниць і більше факторної ваги для надійності результатів дослідження, хоча допустимо було аналізувати і від 40., Для того, щоб можна було обґрунтувати емпіричну логіку судження з урахуванням підрахованого результату дослідження, ми взяли вищі пропорції факторного навантаження.

Більш детально опишемо кожен фактор і його кількісну вагу.

Найбільш яскраво виражений фактор із великою кількістю шкал = 16, які спрацювали за методом математичної статистики, ми назвали орієнтовано-поведінковим, тому що більшість шкал, які включено було до відповідного компоненту, відображала змістовну теоретичну складову поліструктурної моделі готовності обдарованих старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності (табл. 2).

Таблиця 2

Орієнтовано-поведінковий компонент

№	Шкали	Факторна вага
	Лідерські здібності	,632
	Самокритичність	,638
	Розв’язання складних проблем у критичній ситуації	,657
	Уміння спілкуватися	,696
	Уміння вирішувати конфлікти	,884
	Шкала G: низька – висока нормативність поведінки	,565
	Уміння адаптуватися до нових умов	,565
	Готовність до ризику	,894
	Відповідальність	,879
	Шкала H: боязкість – сміливість	,707
	Уміння підібрати персонал і працювати в команді	,735
	Уміння бути ініціатором відповідної діяльності	,927
	Шкала M: практичність – мрійливість	,578
	Уміння налагоджувати стосунки	,775
	Уміння працювати з широким колом різних людей	,746
	Шкала N: пряmolінійність – дипломатичність	,562

За змістовою складовою шкали описують особистісні якості та вміння старшокласників орієнтуватися в соціумі, групі.

За рахунок здібностей у навчанні, профілю підготовки, відповідної поведінки та навчальної діяльності можна визначити направленість учня до відповідної сфери діяльності. Таким чином, цей компонент дає змогу визначитись у професії старшокласникам позашкільних закладів освіти.

Шкала «Лідерські здібності» має високий показник факторної ваги (0,632), що дає змогу нам обґрунтовувати думку таким чином: наявна орієнтація на домінування, керування делегування

повноважень у групі, що буде запорукою успіху в підприємницькій сфері.

Шкала N: «Прямолінійність – дипломатичність» відобразила хороший показник факторної ваги (0,562), а також деякою мірою пов'язана з лідерськими здібностями в тому плані, що лідер, не обов'язково домінант у негативному авторитарному ключі – це людина, яка може повести за собою групу, команду з урахуванням дипломатії, індивідуального підходу до інших. Якщо ж розглядати прямолінійність – це вміння сказати в очі правду без відчуття такту.

Шкала «Уміння бути ініціатором відповідної діяльності» проявила себе за високою факторною вагою = 0,927 одиниць. Уявімо собі ініціативного, наповненого багатьма ідеями підприємця. Навіть у складних життєвих ситуаціях вміння закласти цеглину, яка послугує фундаментом у підприємницькій справі – це запорука успіху майбутнього підприємця. Лише тут потрібна виваженість ідеї та реалістичність у сучасних умовах діяльності. Ініціатива – це один із ланцюжків лідерства, а лідерство включене до підприємницької діяльності.

Ціла низка шкал за відповідним фактором направлена на комунікацію в соціумі: для майбутнього підприємця – дуже важливо розвивати в собі комунікативні вміння. Зокрема, це: «розв'язання складних проблем у критичній ситуації», «уміння спілкуватися», «уміння адаптуватися до нових умов», «уміння підібрати персонал і працювати в команді» тощо.

Шкала «Розв'язання складних проблем у критичній ситуації» – факторна вага висока = 0,657 одиниць. Ми маємо сумніви, що більшість старшокласників уже мають відповідні вміння... Вважаємо, що вони точно хотіли б їх мати, тобто розвинути надалі під час підготовки до професійного вибору підприємницької діяльності.

Шкала «Уміння спілкуватися» – комунікативні здібності з добре вираженою факторною вагою = 0,696.

Шкала «Уміння адаптуватися до нових умов» – свого роду соціальний інтелект, за рахунок якого можна знайти «своє місце під сонцем». Ця шкала також має добре виявлену факторну вагу = 0,565.

Шкала «Уміння підібрати персонал і працювати в команді» – цією шкалою наші досліджувані ще не володіють достатньою мірою, але в перспективі на майбутнє вважають, що ця якість має вагоме значення в підприємницькій діяльності. Факторна вага шкали становить достатній рівень = 0,735.

Шкала «Уміння працювати з широким колом різних людей» доповнює переважаючі здібності комунікативних та організаційних якостей підприємця. Факторне навантаження відповідного фактору має середній рівень = 0,746. Сфера бізнесу широкомасштабна, коло співробітників по-

требуватиме розширення, чи навпаки, скорочення персоналу при форс-мажорних обставинах. Варто зазначити, що відповідні шкали деякою мірою синонімічні, оскільки взяті з різних діагностичних методик і взаємодоповнюють одна одну.

Шкала «Уміння налагоджувати стосунки» має достатнє факторне навантаження = 0,775. Шкала підлягає якостям комунікативним. Підприємець хоч і має здатність до конкуренції, але вміння знаходити потрібних людей для бізнесу, вміння розв'язати конфлікти в організації, знайти компромісні рішення, це ті методи, які потрібно розвивати в собі.

Шкала «Уміння вирішувати конфлікти» має високе факторне навантаження = 0,884. Цю якість ми будемо розвивати під час підготовки майбутніх старшокласників до вибору професії сфери підприємницької діяльності. Результати свідчать про прагнення досліджувати розвинути в собі відповідні здібності.

Шкала «Відповідальність» має високе факторне навантаження (0,879). Це дуже важлива якість як в морально-особистісному, так і в професійному спрямуванні під час вибору професії. Відповідальність – це контроль, вміння відповідати за свої вчинки і прийняті рішення, а не перекладати їх на інших у разі невдачі. У підприємницькій діяльності потрібно враховувати сутність делегування повноважень і перекладання відповідальності – це різні речі. Делегування повноважень має здійснюватися на офіційному рівні на відміну від перекладання відповідальності та зловживанням своїм службовим становищем (маніпуляція владою).

Шкала G «Низька – висока нормативність поведінки» є подібною до відповідальності, на середньому рівні проявила себе за факторним навантаженням (0,565). За високої нормативності поведінки зростає рівень правової відповідальності. Коли підприємець-керівник своїм прикладом доводить високу нормативність, то він може в тонусі тримати колектив і працювати як цілісний невід'ємний механізм. Також висока нормативність поведінки свідчить про високий рівень професіоналізму в підприємницькій справі.

Шкала H «Боязкість – сміливість» має полюс не значення і в нашому дослідженні цікавить вектор сміливості, який ми пов'язуємо з ризиком, впевненістю у власних силах і виборі підприємницької діяльності. Факторна вага за шкалою = 0,707 одиниць (хороші дані для аналізу результату).

Шкала «Готовність до ризику» проявила себе за факторним навантаженням на високому рівні (0,894). Це означає, що в майбутнього підприємця не буде страху перед відповідальністю. Ми в розробленій нами програмі підготовки врахували комплекс технік щодо виправданого ризику, а не безглузлого вчинку, який не має під собою елементарного страхування.

Шкала М «Практичність – мрійливість» проявила себе на достатньому рівні для аналізу результатів дослідження і становить 0,578 одиниць за факторною вагою.

Шкала «Самокритичність» набрала достатній рівень факторного навантаження для аналізу результатів дослідження і має 0,638 одиниць. Ця риса дає змогу досліджуваним працювати над покращенням своїх якостей, бачити себе об'єктивно, а не лише суб'єктивно.

Обґрунтуємо результати виділених факторним аналізом шкал – їх 9 (які включено до другого компоненту). Ми назвали його емоційно-вольовим, тому що за більшістю шкал він висвітлює дані якості. Обираючи професію підприємця важко уявити людину без вольового стержня та невміння контролювати власні емоції (табл. 3).

Таблиця 3

Емоційно-вольовий компонент

№	Шкали	Факторна вага
	Впевненість у собі	,648
	Шкала Q2: конформізм – нонконформізм	,853
	Шкала Q1: консерватизм – радикалізм	,898
	Емоційна стабільність	,605
	Шкала Q3: високий – низький самоконтроль	,804
	Шкала Е: підпорядкованість – домінантність	,676
	Почуття конкурентності	,618
	Шкала F: стриманість – експресивність	,798
	Наполегливість	,977

Шкала Q2: «Конформізм – нонконформізм» має дуже високе факторне навантаження = 0,853. За розвинених вольових якостей особистості в майбутніх підприємців будуть закріплюватися нонконформістські позиції – це людина, яка має власну чітку позицію і не йде «на поводу» в інших. Це полюсний фактор, тому в деяких учасників позашкільних закладів освіти можуть спостерігатися і конформістські якості – «плисти за течією», не відстоюючи власну точку зору.

Шкала «Упевненість у собі» має яскраво виражену факторну вагу = 0,648. Ця якість дає змогу майбутнім підприємцям відчувати сили в прийнятих рішеннях і першим етапом у самостійно прийнятому рішенні буде професійне самовизначення. Упевненість у собі додає сил, бажання та енергії проявляти власні здібності в підприємницькій діяльності.

Шкала Q1 «Консерватизм – радикалізм» має дуже високе факторне навантаження = 0,898. За радикальних змін майбутні підприємці будуть діяти кардинально в складних ситуаціях, або ж навпаки – дотримуватимуться консервативних поглядів у більш зрілому віці. Наше завдання вказати вектор відповідних змін для юних талантів.

Шкала «Емоційна стабільність» має яскраво виражену факторну вагу = 0,605. Уміння контролювати своїми емоціями, запорука успіху для будь-якої спеціальності. Якщо ж ми говоримо про підприємницьку діяльність, то емоційна виваженість і витримка дасть змогу приймати рішення в бізнесі з «холодним глуздом», а не діяти на «гарячу руку». Для тих досліджуваних, які набрали низькі показники в емоційній стабільності, буде розроблено методику щодо контролю над власними емоціями та перенаправлення негативних емоцій у спортивне русло чи хобі, яке буде заспокоювати і врівноважувати особистість.

Шкала Q3 «Високий – низький самоконтроль» має досить високе факторне навантаження = 0,804. Високий самоконтроль дасть змогу майбутньому підприємцю уникнути багатьох професійних помилок, адже це контроль власних дій, учинків, обіцянок. Ця властивість більше буде проявлятися у юнаків, аніж у дівчат, якщо це буде стосуватися сфери підприємницької діяльності. І навпаки – низький самоконтроль більше підлягає дівчатам нестриманим з високим рівнем домагань. Відповідальні ж особистості, незалежно від гендеру, будуть мати високий рівень самоконтролю. У систему підготовки ми включимо вправи, які дадуть можливість розвивати інтернальний рівень контролю та мінімізувати рівень екстернального (перекладання на інших своїх невдач).

Шкала Е «Підпорядкованість – домінантність» має яскраво виражену факторну вагу = 0,676. Підприємницька діяльність в юному віці розглядатиме дві позиції цієї шкали, тому що керівники приватних фірм, які набирають до себе молодий персонал, насамперед прагнуть підкорення і якісного виконання поставлених завдань. Маючи досвід, звісно, позиція підпорядкованості переходить у позицію домінантності (керування та делегування повноважень на роботі). Якщо ж ми говоримо про старшокласників, то дуже високий рівень підпорядкованості прирівнюватиметься до конформності та з такої позиції дуже важко вийти в домінантні. Також високий рівень домінантності може призводити і до негативних наслідків: морального та фізичного садизму. Тому, уміння переключатися з позиції підлеглості в позицію домінування – це один із кращих способів налагодження стосунків у сфері бізнесу.

Шкала Е «Почуття конкурентності» має виражену факторну вагу = 0,618. Ми задоволені, тим, що відповідна шкала спрацювала за факторним аналізом даних, адже це важлива властивість для підприємця. Бажання бути кращим, бажання проявити себе, свої досягнення, надає можливість побороти конкурентів. У бізнесі середньої та високої ланки існує жорстка конкуренція і в хід ідуть усі методи для знищення більш сильного опонента. Ми вже наголошували на цьому раніше, що завдання педагога включити до

програми підготовки майбутніх підприємців методи та прийоми морального контексту.

Шкала F «Стриманість – експресивність» має яскраво виражену факторну вагу = 0,798. Ця якість полюсна: експресія не дає змоги контролювати власні емоції повною мірою. Та якщо направляти її в творче русло – це буде своєрідна позитивна сторона. Стриманість, виваженість – риси впевненого в собі підприємця, що залежать від психотипу особистості. Зокрема флегматики більш емоційно холодні та стримані, на відміну від холериків і сангвініків. Меланхоліки ж рідко коли обирають професії в сфері підприємницької діяльності, адже їм бракуватиме таких рис, як впевненість, стриманість, хоробрість тощо.

Шкала «Наполегливість» має дуже високе факторне навантаження = 0,977. Риса вказує на вміння стояти на своєму, коли це потрібно. Майбутній підприємець не має здаватися в разі першої ж невдачі, але коли ризик не виправдав сподівання і людина все наполягатиме на своєму для задоволення власного его-ресурсу – це призводитиме до фатальних наслідків – фрустрації – розладу планів і краху надій. Отже, дані факторні навантаження і відповідні якості розкривають значення важливої для майбутнього підприємця складової групи – емоційно-вольової.

На останок проаналізуємо третій компонент, що відіграє важливу роль у професійному самовизначенні підприємницької діяльності – мотиваційно-ціннісний (табл. 9).

Таблиця 9

Мотиваційно-ціннісний компонент

№	Шкали	Факторна вага
	Прагнення до успіху	,735
	Висока мотивація	,620
	Власна система цінностей	,744
	Цілеспрямованість	,760
	Мотивація до успіху	,782

За третім компонентом добре вираженими були 5 шкал:

1. *Шкала «Прагнення до успіху»* має яскраво виражену факторну вагу = 0,735. Прагнення – це бажання, інтерес, стимул, який внутрішньо закладається в підсвідомості людини. Ця властивість належить до внутрішньої мотивації і, якщо вона добре сформована, то переходить до зовнішньої діяльності у відповідній сфері, тобто підприємницькій.

Шкала «Висока мотивація» має достатню для аналізу факторну вагу = 0,620. Включає в себе як внутрішню, так і зовнішню мотивації, так званий симбіоз, комплекс мотивів, які за дослідженнями С. Занюка призводять до високої результативності праці у відповідній діяльності.

Висока мотивація розвиває в майбутнього під-

приємця найвищий рівень професійно-важливих якостей. Якщо ж ми розглядаємо професійне самовизначення у сфері підприємництва, де самостійно старшокласник прагне обрати таку спеціалізацію, але за діагностичними даними на першому місці в нього визначився артистичний або реалістичний тип діяльності, то ні в жодному разі не потрібно дитину переконувати у зворотному. Адже, не маючи мотивації до того виду діяльності, який діагностувався у дитини, – навряд чи можна досягти високих результатів.

Шкала «Власна система цінностей» за факторним навантаженням є добре вираженою = 0,744. Старшокласник, окрім цілей, має ціннісні орієнтації щодо вибору професії. Це той ранг професій, де на перше місце він визначатиме одну із затребуваних у списку спеціальностей. Старшокласники відносно профільного навчання, заздалегідь здійснюють підготовку до ЗНО, для того, щоб вступити на бажану спеціальність. У багатьох підлітків та юнаків у старших класах можуть ще не бути сформовані професійні орієнтири, то коли дитина губиться – педагоги та психологи діагностують професійну направленість учня. Багато дітей визначають ціннісними орієнтирами заробіток – ми працюємо на роботі за відповідну зарплату. Чим вища заробітна плата – тим вища затребованість професії в соціумі.

Шкала «Цілеспрямованість» має яскраво виражену факторну вагу = 0,760. За рахунок цієї якості можна виставляти цілі від конкретної до загальної, від меншої до більшої, короткотривалі та довготривалі. У нашій програмі підготовки формування готовності обдарованих старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності в закладах позашкільної освіти буде включено анкету-завдання щодо постановки цілей та їх реалізації. Нашим головним завданням буде робота з психологічними бар'єрами, які перешкоджатимуть в реалізації цілей. Цілеспрямованість – це вольова якість характеру, яку потрібно розвивати як батькам, так і педагогам в позашкільних закладах освіти.

Шкала «Мотивація до успіху» дуже гарно проявила себе за факторним навантаженням = 0,782. Мотивація до успіху як шкала збігається з поясненням шкали «Прагнення до успіху». Різниця полягає в тому, що взяті були за основу різні діагностичні методики: за методикою Реана назва шкали «Мотивація до успіху», за нашою авторською анкетною – це «Мотивація до успіху». Важливо те, що по мотивації спрацювали шкали за різними методиками. Що свідчить про небайдуже ставлення досліджуваних старшокласників до бажання визначити професійну направленість до різних видів діяльності.

Поліструктурна модель готовності обдарованих старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності в теоретичному кон-

тексті включала ще 2 компоненти, але факторний аналіз виокремив лише 3 яскраво проявлені.

Таким чином, варто зазначити, що в процесі розробки програми готовності обдарованих старшокласників до вибору професій сфери підприємницької діяльності ми включимо завдання для розвитку змістовно-когнітивного компоненту та діяльнісно-практичного. Більш детально опишемо всі завдання до відповідних компонентів на наступному етапі нашого дослідження. Річ у тім, що наразі ці два компоненти не спрацювали на досліджуваних, тому що ще не має достатніх знань для розвитку практичних і когнітивних вмій у підприємницькій діяльності.

Використані літературні джерела

1. Науменко Р. А. Державна підтримка обдарованої учнівської молоді: досвід України / Р. А. Науменко // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика. – 2019. – Вип. 2. – 276 с.

2. Люлька В. С. Формування професійної спрямованості учнів 8–9 класів сільської школи на сферу сільськогосподарського виробництва в процесі трудового профільного навчання : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / Інститут проблем виховання АПН України. – Київ, 2003. – 212 с.

3. Моляко В. А. Психология детской одаренности / В. А. Моляко. – Київ : Знання, 1995. – 82 с.

4. Капустіна О. В. Педагогічні умови активізації професійного самовизначення старшокласників у навчально-виховній діяльності загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук (спец. 13.00.07) / О. В. Капустіна; Інститут проблем виховання АПН України. – Київ, 2004. – 247 с.

5. Зарицька В. В. Формування у старшокласників здатності до самореалізації: дис. ... канд. психол. наук (спец. 19.00.07) / В. В. Зарицька; «Запорізький інститут державного та муніципального управління». – Запоріжжя, 2006. – 209 с.

6. Професійна діагностика: збірник (2-ге вид.) [упоряд. Т. Гончаренко]. – Київ : Редакції загальнопедагогічних газет, 2015. – 120 с.

7. Richards Z. Conceptions of academic talent : implications for talent identification and development: part 2 / Z. Richards // South African Journal of Higher Education. – 2015. – Vol. 29, No. 1. – P. 270–293.

8. Danchenko O. B. Psychological means of theoretical modeling of the optimum number of project staff / O. B. Danchenko, M. V. Palchynska, I. A. Azhaman, N. A. Telichko, M. A. Sadova // International Journal of Management (IJM). – 2020. – Vol. 11, Issue 4, April. – P. 414–426.

9. Addison L. Leadership Skills. Among the Gifted and Talented / L. Addison // ERIC Identifier. Clearinghouse on Handicapped and Gifted Children Reston. – 2015. – P. 43–60. – URL: <http://www.vtaide.com/png/ERIC/gifted-leadership.htm>.

10. Джура О. Д. Освіта в системі факторів професійного самовизначення особистості: дис. ... канд.

філ. наук (спец. 09.00.03) / О. Д. Джура; Інститут вищої освіти АПН України. – Київ, 2005. – 196 с.

11. Мачуський В. В. Формування готовності старшокласників до професійного самовизначення у сфері технічної діяльності в позашкільних закладах: дис. ... канд. пед. наук (спец. 13.00.07) / В. В. Мачуський; НАПН України, Інститут проблем виховання. – Київ, 2001. – 189 с.

12. Шабдінов М. Л. Формування професійного самовизначення старшокласників у процесі технологічної підготовки: дис. ... канд. пед. наук (спец. 13.00.07) / М. Л. Шабдінов; Інститут проблем виховання АПН України. – Київ, 2019. – 307 с.

References

1. Naumenko, R. A. (2019). Derzhavna pidtrymka obdarovanoi uchnivskoi molodi: dosvid Ukrainy [State support of gifted students: the experience of Ukraine]. *Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny: teoriia ta praktyka – Education and training of a gifted child: theory and practice*. Kyiv. Vol. 2. 276 p. [in Ukrainian].

2. Liulka, V. S. (2003). Formuvannia profesiinnoi spriamovanosti uchniv 8–9 klasiv silskoi shkoly na sferu silskohospodarskoho vyrobnytstva v protsesi trudovoho profilnoho navchannia [Formation of the professional orientation of students of grades 8–9 of a rural school in the field of agricultural production in the process of labor-related training: dissertation]. *Candidate's thesis*. Kyiv. 212 p. [in Ukrainian].

3. Moliako, V. A. (1995). Psykholohyia detskoj odarennosti [Psychology of giftedness]. Kyiv, 82 p. [in Ukrainian].

4. Kapustina, O. V. (2004). Pedagogichni umovy aktyvizatsii profesiinoho samovyznachennia starshoklasnykiv u navchalno-vykhovnii diialnosti zahalnoosvitnoi shkoly [Pedagogical conditions for the activation of professional self-determination of high school students in the educational and educational activities of a comprehensive school]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 247 p. [in Ukrainian].

5. Zarytska, V. V. (2006). Formuvannia u starshoklasnykiv zdatnosti do samorealizatsii [Formation of the ability to self-realization in high school students]. *Candidate's thesis*. Zaporizhzhia. 209 p. [in Ukrainian].

6. Honcharenko, T. (2015). Profesiina diahnostyka [Professional diagnostics]. Kyiv. 120 p. [in Ukrainian].

7. Richards, Z. (2015). Conceptions of academic talent: implications for talent identification and development: part 2. *South African Journal of Higher Education*, Vol. 29, No. 1, P. 270–293.

8. Danchenko, O. B., Palchynska, M. V., Azhaman, I. A., Telichko, N. A., & Sadova, M. A. (2020). Psychological means of theoretical modeling of the optimum number of project staff. *International Journal of Management (IJM)*. Vol. 11, Issue 4. P. 414–426.

9. Addison, L. (2015). Leadership Skills. Among the Gifted and Talented. ERIC Identifier. Clearinghouse on Handicapped and Gifted Children Reston. P. 43. Retrieved from: <http://www.vtaide.com/png/ERIC/gifted-leadership.htm>.

10. Dzhura, O. D. (2015). *Osvita v systemi faktoriv profesiinoho samovyznachennia osobystosti* [Education in the system of factors of professional self-determination of the individual]. *Candidate's thesis*. Kyiv. 196 p. [in Ukrainian].

11. Machuskyi, V. V. (2021). *Formuvannia hotovnosti starshoklasnykiv do profesiinoho samovyznachennia u sferi tekhnichnoi diialnosti v pozashkilnykh zakladakh* [Formation of readiness of high school students for professional self-determination in the field of technical activity in extracurricular institutions]. *Candidate's thesis*. Kyiv. 189 p. [in Ukrainian].

12. Shabdinov, M. L. (2019). *Formuvannia profesiinoho samovyznachennia starshoklasnykiv u protsesi tekhnolohichnoi pidhotovky* [Formation of professional self-determination of high school students in the process of technological training]. *Candidate's thesis*. Kyiv. 307 p. [in Ukrainian].

Komashko Leonid, Graduate Student, Department of Innovative Technologies in Gifted Education, Institute of the Gifted Child of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

EMPIRICAL STUDY OF THE POLYSTRUCTURE MODEL OF THE READINESS OF GIFTED HIGH SCHOOL STUDENTS TO CHOOSE PROFESSIONS IN THE SPHERE OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES ACCORDING TO DATA FACTOR ANALYSIS

Summary.

In the article, at the empirical level, the polystructural model of the readiness of gifted high school students to choose professions in the field of entrepreneurship is investigated through factor analysis of data.

The author included the following diagnostic methods in the factor analysis of the data: the method "Determining the professional type of personality" (J. Holland); the "Diagnostics of leadership abilities" technique

(E. Zharikov, E. Krushelnytskyi); 16-factor questionnaire of R. Ketell (form C); questionnaire motivation of success and fear of failure (A. Rean); the author's questionnaire "Definition of skills and qualities for entrepreneurial activity"; the author's questionnaire for teachers and managers of extracurricular educational institutions regarding the introduction into the educational process of a comprehensive program of training gifted high school students to choose the profession "Entrepreneurship".

According to the appropriate method, 6 psychodiagnostic methods were included, of which 52 scales worked. The clearly expressed 3 factors made up the sum of squares of 32 units, the variance was 61%, and the commutation index was + 131 units. Due to the factor analysis of the data, the following structural components were selected: oriented-behavioral, emotional-volitional, motivational-value.

The most pronounced factor with a large number of scales = 16, which worked according to the method of mathematical statistics, we called oriented-behavioral because most of the scales that were included in the corresponding component reflected a meaningful theoretical component of the polystructural model of the readiness of gifted high school students to choose professions in the field of entrepreneurial activity.

The results of the scales selected by factor analysis, including the second component, are justified. There are 9 of them. We called it emotional-volitional, because according to most scales, it highlights quality data. Choosing the profession of an entrepreneur, it is difficult to imagine a person without a strong will and the inability to control his emotions.

The third component, which plays an important role in the professional self-determination of entrepreneurial activity, was analyzed – the motivational and value component, where 5 scales worked.

Keywords: giftedness; entrepreneurship; polystructural model; readiness for professional self-determination.

Стаття надійшла до редколегії 26 вересня 2023 року